

'Deze opera gaat ook over nu'

Scène uit 'Der Kaiser von Atlantis'.

Veertig jaar na de wereldpremière in Amsterdam is de opera 'Der Kaiser von Atlantis', geschreven in concentratiekamp Theresienstadt, opnieuw in Nederland te zien. Een nieuwe generatie ontfermt zich over het beladen werk.

PETER VAN DER LINT

Zo gefascineerd raken door een opera dat je gedreven wordt door nog maar één ding: die opera zelf ooit op de planken brengen. Het overkwam Robin Coops toen hij vier jaar geleden 'Der Kaiser von Atlantis' van de Tsjechische componist Viktor Ullmann hoorde. "Dit móet ik gaan doen", herinnert regisseur, componist, filmmaker en muzikant Coops zich. "Ik was zó geraakt door de muziek en de historie van het werk, dat het me niet meer losliet. Ik sprak er eens over met Hans Nieuwenhuis en die keek heel verbaasd, want hij was regie-assistent geweest bij de eerste uitvoering van het werk. Stom toeval, maar zo ging het balletje wel rollen."

De keizer van Atlantis begint zo'n grote oorlog dat de Dood staakt. Niemand kan nog sterven. Om dit ongedaan te maken, moet de keizer zich opofferen door te sterven.

Ullmann componeerde het werk in 1943 in concentratiekamp Theresienstadt. De opera werd daar in de zomer van 1944 gerepeteerd, maar een bezoekende delegatie van de SS vond de gelijkenis van Kaiser Overall met Hitler, en een groteske variatie op 'Deutschland über alles' te ongemakkelijk en hield een uitvoering tegen. Een paar

maanden later werden Ullmann en vele andere kunstenaars uit het kamp naar Auschwitz getransporteerd, waar ze in de gaskamers terechtkwamen.

Ullmanns opera, op een libretto van mede-kampbewoner en landgenoot Peter Kien, overleefde de oorlog. Der Kaiser von Atlantis beleefde op 16 december 1975 zijn wereldpremière. In Amsterdam, bij De Nederlandse Opera. Rhoda Levine regisseerde, Kerry Woodward dirigeerde. Precies veertig jaar later, op 16 december 2015 had de nieuwe productie van Coops in première moeten gaan. Dat lukte om allerlei redenen niet, maar Coops organiseerde op die dag in Theater Bellevue wel een reünie waar veel medewerkers van destijds aanwezig waren. Regisseur Levine was er via een skype-verbinding bij. De nieuwe voorstelling gaat nu na de dodenherdenking op de Dam in Amsterdam in première.

"Omdat ik terug naar de bron wilde, ben ik in New York met Rhoda Levine gaan praten. Om meer over de achtergronden te weten te komen, én over die wereldpremière. Levine, inmiddels in de tachtig, wist zich niet alles meer te herinneren, maar sommige details stonden haar nog helder voor de geest. Ze heeft me materiaal laten zien, maar ze heeft me geen tips of advies gegeven. Ze was vooral geïnteresseerd hoe ik het als jong iemand zou aanpakken.

"Om alles in goede banen te leiden heb ik een stichting opgezet en gezocht naar partners. Ik ben blij dat de Reisopera, Theater na de Dam en het New European Ensemble zich aan het project wilden verbinden. We hebben minimale middelen, maar iedereen kan betaald worden, ook al is het misschien maar een habbekrats. De zangers met wie ik werk moeten ook performers en dansers zijn, ze moeten zelf met ideeën komen. Het is natuurlijk een beladen

compositie, maar volgens mij kun je het ook los van de geschiedenis zien. Het stuk refereert ook aan nu, aan het hokjesdenken, aan dictators van nu, aan alle extreme posities die mensen nu innemen. En dan heb ik het niet alleen over gelovigen.

"Ik heb Theresienstadt bezocht en dat was onwerkelijk. Dat zoiets onmenselijks bestaan heeft. Ja, ik heb er wel over nagedacht of we 'Der Kaiser' daar zouden kunnen opvoeren. Het zou goed passen, als eerbetoon. Of ik een boodschap heb met deze encensering? Ik hoop dat ik kan duidelijk maken hoe belangrijk het is om los van structuren te komen, om elkaar weer te kunnen zien als mens en de dialoog open te houden."

'Der Kaiser von Atlantis' is op 4 mei te zien in het Compagnietheater in Amsterdam. Daarna voorstellingen in Leiden (6), Enschede (11), Apeldoorn (12) en Maastricht (13).